

پیشگفتار

علاقه به توسعه تواناییهای فکری پدیده‌ای نیست که در عصر حاضر مورد توجه قرار گرفته باشد؛ چنین علاقه‌ای در تاریخ تعلیم و تربیت ریشه دارد. متأسفانه مدارس امروز، عمدتاً به دلیل پیشرفتهای علوم و فنون و با توجه به بعضی از رویکردهای روان‌شناختی، توجه خود را بیشتر به انتقال اطلاعات و حقایق علمی معطوف کرده و از تربیت انسانهای متفکر و خلاق فاصله گرفته‌اند.

مؤلف خود سالها، چه به عنوان دانشجو و چه به عنوان معلم، شاهد این واقعیت بوده است که بسیاری از معلمان و استادان به جای تربیت انسان متفکر نقاد و خلاق همواره درصدد تجهیز کتابخانه کوچک سیاری بوده‌اند که وظیفه‌ای جز ذخیره‌سازی و بازیافت اطلاعات علمی نداشته است. البته بوده‌اند استادانی که در این زمینه یا به طور کلی صحبت کرده، یا به ترجمه آثاری از دیگران در این زمینه همت می‌گماشتند؛ اما این گونه آثار یا موقعیتهای کلی به وجود آمده، عملاً به دلایل مختلف یا برای دانشجویان ایرانی قابل فهم نبودند یا زمینه‌های تعامل و تمرین را فراهم نمی‌کردند. حتی امروزه تقاضاهای زیاد برای تلفیق تدریس مهارت و راهبردهای تفکر و کسب اطلاعات علمی در رشته‌های مختلف تحصیلی، به نوعی، تنش بین محتوا و فرایند تدریس را تشدید کرده است. شاید بتوان میان محتوا و فرایند به طور نظری تفاوت روشنی قائل شد؛ اما به طور عملی وقتی که برای تدریس درسی صد دقیقه زمان در نظر گرفته می‌شود، چنین تفاوتی چندان واقعی به نظر نمی‌رسد. با این همه معتقدیم که اگر تعادل بین محتوای درس و فرایند تدریس حفظ شود، هر دو هدف را حتی در زمان محدود کلاس درس می‌توان مورد توجه

قرار داد؛ بدین دلیل، با استفاده از منابع موجود (البته به صورت تألیف، نه به صورت ترجمه) مطالبی را استخراج و تنظیم کرده‌ایم که هم قابل فهم باشد، هم قابل تمرین و در موقعیتهای مختلف آموزشی کاربرد داشته باشد.

کتاب حاضر برای دانشجویان کارشناسی ارشد در گرایشهای مختلف علوم تربیتی و رشته‌های دیگری که به نوعی باید درس «روش تدریس پیشرفته» را بگذرانند، تألیف شده است. در این کتاب سعی شده است تدریس مهارتها و راهبردهای تفکر در خلال تدریس محتوای علمی دروس مختلف و نه جدای از آنها مطرح و مورد بحث و تمرین قرار گیرد.

در فصل اول رویکردها و نظریه‌های شناختی، فراشناختی و ساختن‌گرایی به اختصار مورد بحث و تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. فصل دوم به بررسی و تحلیل مفهوم و ماهیت تفکر، ابعاد تفکر، کارکردهای اصلی تفکر و نقش موضوع و محتوا در فرایند تدریس تفکر اختصاص یافته است. در فصل سوم پس از بررسی انواع مهارتهای تفکر تحت عنوان مهارتهای تفکر خرد و تفکر سطح بالا در نهایت چهارچوبی برای تدریس و پرورش آنها ارائه شده است. در فصل چهارم سه راهبرد اصلی حل مسئله، تصمیم‌گیری و مفهوم‌آفرینی به صورت راهبردهای پرورش تفکر مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته و نحوه استفاده از هر کدام در فرایند تدریس تفکر و زمینه‌های مختلف علمی الگوسازی شده است. در فصل پنجم پس از تحلیل تدریس تفکر و مهارتهای آن، عوامل بسترساز تدریس تفکر مورد بحث و بررسی قرار گرفته و در نهایت چهارچوب تدریس با توجه به عوامل بسترساز برای ارائه دروس تفکر ارائه شده است. فصل ششم در واقع چکیده تمام فصول مذکور و راهنمای عملی تدریس مهارتهای تفکر است. معلمان و مجریان برنامه‌های درسی با مطالعه و الگوسازی این فصل می‌توانند عملاً به تدریس مهارتهای تفکر بپردازند و نتایج حاصل از تدریس خود را ارزشیابی کنند.

چهارچوبها و راهبردهای ارائه‌شده در این کتاب سرمشق مفیدی برای تدریس منظم مهارتها و تواناییهای تفکر و نیز تجزیه و تحلیل سازه‌هایی که تفکر را شکل

می‌دهند در فرایند تدریس محتواهای مختلف آموزشی است. اگر چه به قول توماس ادیسون «هیچ کاری ماهیتاً خوب نیست، مگر اینکه برای فرد مفید و راضی‌کننده باشد»، امید است مطالعه و به‌کارگیری این مجموعه موجب رضایت استادان و دانشجویان شود.

بدون تردید کتاب حاضر خالی از اشکال نخواهد بود. مؤلف مدیون و سپاسگزار کلیه استادان، صاحب‌نظران و اندیشمندی خواهد بود که او را در این رهگذر با نقد و بررسی خود یاری رسانند و در غنی‌سازی این گام جدید به کمک او بشتابند.

حسن شعبانی

شهریور ۱۳۸۱